

Jaarrede voorzitter 1996: kwakzalvers op kaliloog

Omdat ik helaas slechts eenmaal per jaar de gelegenheid krijg mij rechtstreeks tot de leden van onze mooie Vereniging te wenden heb ik natuurlijk aan een uur nog niet genoeg. Omdat u tijdens het geslaagde symposium van hedenmiddag al zo veel heeft moeten verwerken en omdat ik deze kans vooral wil aangrijpen om een viertal eminente geestverwanten aan u voor te stellen, om al die redenen wil ik mij in de traditionele terugblik op het afgelopen verenigingsjaar zeer beperken.

Terugblik

Kort moet genoemd worden de **VSM-affaire**, waaraan hedenmiddag al veel aandacht is besteed. Ik volsta hier met de opmerking, dat er - bij de massale bijval die wij mochten incasseren - door VSM waarachtig toch nog een dokter is gevonden, die zich in hun propagandamateriaal gunstig wilde uitlaten over de gelei, die in het proces zo'n grote rol speelde. Als het een gewone dokter was, dan zou ik het er hier niet eens over willen hebben, maar het betreft hier de (buitengewoon) hoogleraar reumatologie J.J.R. (overigens niet verbonden aan een medische faculteit, godzijdank), wiens naam ik hier nog niet zal onthullen, maar die ik binnenkort in het Actieblad aan een nadere beschouwing zal moeten onderwerpen. Iemand, die ons een dolkstoot in de rug geeft, die moet op een Procustesbed liggen!

Twee ontwikkelingen, die zich in het afgelopen verenigingsjaar hebben voorgedaan wil ik inleiden met een citaat van Gerard Reve uit zijn mooie Boek van Violet en Dood: 'Het kwaad kan thans niet langer worden gezien als een ontbreken van het goede (*privatio boni*) maar eist erkenning en legalisering: dat is het nieuwe.'

Dat kan zeker gezegd worden van de pogingen tot **registratie en kwaliteitsbevordering van alternatieve genezers**, waaraan ook onze overheid haar steentje bijdraagt. Ik wijs hier met name op de aanwezigheid van minister Borst op het congres (27 maart 1996, Zutphen) over de rechtspositie van de alternatieve genezer, waar zij zich uitsprak voor kwaliteitsbevordering van deze kwakzalverij en meedeelde dat de ANG bij zijn tot nu toe door stammenstrijd steeds mislukte registratie-activiteiten *in haar opdracht* de steun krijgt van een serieus instituut als het NIVEL! Voor het arme CBO ziet de minister een taak weggelegd bij de 'kwaliteitsbevordering' in het alternatieve veld. Zorgelijk is in dit verband ook dat de partij van minister Borst, D'66, een nota heeft gepubliceerd onder de omineuze titel *Op weg naar een pluriforme gezondheidszorg*, aan de totstandkoming waarvan nota bene anti-exhibitionistisch Tilburgs homeopaat en VHAN-bestuurslid Lex Rutten een belangrijke bijdrage mocht leveren. Op het minisymposium dat het wetenschappelijk bureau van D'66 over deze discussienota organiseerde verscheen de minister eveneens in persoon. De minister lijkt wel steeds meer politica te worden en steeds minder arts: een zorgelijke constatering!

Het Revistisch citaat gaat evenzeer op voor de thans bij Koninklijk Besluit van 12 december 1995 in gang gezette **registratie van homeopathische 'geneesmiddelen'**. Wij koesteren jegens deze registratie-activiteiten gemengde gevoelens. Wij blijven het betreuren dat er bij de beoordeling van de werkzaamheid, een vereiste voor het mogen noemen van indicaties, genoeg wordt genomen met een aan de eigen aard van de homeopathie aangepaste bewijsvoering. Dat voorspelt weinig goeds, maar er staat gelukkig tegenover dat de kosten voor registratie niet verwaarloosbaar zijn en derhalve de winstmarges van deze industrie zullen belasten of hun prijzen zullen opdrijven. Mooi is ook, dat er nu in ieder geval een

eind is gekomen aan de erkenning van de zonderlinge categorie 'antroposofische geneesmiddelen'. Alleen voorzover zij homeopathisch bereid zijn, zullen zij nog in aanmerking kunnen komen voor registratie en dat is slechts 5% van alle door Weleda geproduceerde middelen! Een afzichtelijk preparaat als Iscador zal hierdoor hopelijk van de markt verdwijnen. Loffelijk is ook, dat van de erkende homeopathica, die met registratienummer en indicatie in de handel zullen mogen blijven, de bijsluiter verplicht de volgende (lelijke) zin zal bevatten: 'De werkzaamheid van dit homeopathische middel is door het College ter beoordeling van geneesmiddelen niet met wetenschappelijke criteria beoordeeld'.

Zorgelijk blijft nog altijd de ambivalente en vaak halfslappe houding van **KNMG en KNMP** (maar ook van KNMvD en NMT) met betrekking van de kwakzalverij. De KNMG is voornemens de discussie over de alternatieve geneeswijzen opnieuw te openen en dat is dringend noodzakelijk, omdat haar secretaris-generaal van Berkestijn bij herhaling een eigen interpretatie van de destijds In Arnhem aangenomen gedragsregels blijft uitdragen en ook de huidige KNMG-voorzitter Lanphen hield kwakzalvende artsen de hand boven het hoofd, toen zij zich eufemistisch uitsprak over een pluriforme beroepsgroep, gericht op kwaliteit. (Zie Med. Contact van 12 juli 1996, waarin zij dat standpunt verdedigt tegen een ingezonden reactie van ons bestuurslid van der Smagt) De KNMP worstelt tegenwoordig vooral met materiële kwesties, zoals de opkomst van de postorderfarmacie. De bezwaren van de KNMP tegen zo'n onpersoonlijke farmaceutische hulpverlening worden door haar tegenspelers altijd weer uitgelegd als berustend op angst voor inkomensverlies. Dat bij veel apothekers klein geldelijk gewin prevaleert boven een wetenschappelijk onkreukbare beroepsuitoefening, dat blijkt uit het feit, dat apotheken in ons land nog altijd homeopathica afleveren. Mijn aanbod om de eerste apotheker, die stopt met het verkopen van die onzin erelid van onze Vereniging te maken wil ik hier gaarne nog eens herhalen. Ik wil nu een tweede aanbod doen: apothekers trachten via media-campagnes hun imago op te vijzelen door hun cliëntèle voor te bereiden op eventuele telefoontjes van hun apotheker enkele dagen nadat een kuur met een afgeleverd medicijn is gestart (dat zal het postorderbedrijf nooit doen, natuurlijk!). Welnu, ik wil zeer graag gewaarschuwd worden als er een apotheker is gesignaleerd, die enkele dagen na de start van een kuur met door hem afgeleverde homeopathische middelen eens opbelt om te vragen of het al beter gaat. Ik loof voor de tipgever, wiens identiteit desgewenst zal worden beschermd, een goede fles wijn uit!

Een glanzend hoogtepunt uit het afgelopen jaar vormde de actie in februari 1996 met de **codenaam Tijgerbalsem**, waarbij door ruim honderd functionarissen van politie, Algemene Inspectie Dienst, douane, inspectie voor de volksgezondheid en het RIVM werd opgetreden tegen de Chinese kwakzalverij in ons land. Bij invallen in vestigingen van de Chinese Medical Centre Ltd. in de Utrechtse Ramstraat en de Amsterdamse Gelders Kade werden honderdduizenden acupunctuurmaalden en ruim 25 ton aan Chinese kruiden en medicijnen in beslag genomen. De hoofdverdachte, de Chinese acupuncturist Dong uit Nieuwegein, die goed geld verdiende aan zijn handel, verwerkte in zijn medicijnen verboden bestanddelen als neushoornpoeder en gemalen tijgerbotten, delen van panda's en slangen. De politie werd geattendeerd op deze kwalijke praktijken door het Wereld Natuur Fonds. Wel jammer, dat aan deze actie meer dierenbescherming ten grondslag lag dan mensenbescherming (tegen kwakzalverij namelijk!).

Een kwartet capabele kritikasters, of: kwakzalvers op kaliloog.

In april 1995 werd de Nederlandse literatuur beroofd van een van haar grootste schrijvers: Willem Frederik Hermans. Hoewel hij ook prachtige romans en gevoelige poëzie heeft geschreven, zijn grootste faam verwierf hij met zijn gevreesde polemieken. Zij, die de wrevel van de meester wekten, werden met een in zwavelzuur gedoopte pen door Hermans onder handen genomen en de afloop was voor hen maar zelden gunstig. Bekend is dat een toch niet onverdienstelijk schrijver als Cees Buddingh' na een aanval van WFH op zijn dagboeken jarenlang niets meer van dien aard durfde te publiceren. ('Ik vond dat hij gelijk had', zou Buddingh' gezegd hebben) Hoewel hij daar ongetwijfeld een gezond oordeel over zou hebben gehad, publiceerde WFH helaas nauwelijks over kwakzalverij of alternatieve genezers. Bekend is wel zijn essay 'Dag dokter' uit 1955 (gepubliceerd in Het sadistisch universum), waarin hij lustig de spot drijft met artsen, die door hun positie als kleine middenstander zo hard moeten werken, dat zij van vermoeidheid af en toe 'geen geelzucht meer van rode hond kunnen onderscheiden' en daarbij ook nog eens, ondanks hun wetenschappelijke pretenties, ernstige concurrentie ondervinden van het eerste beste ongeletterde kruidenvrouwkje.

De enige die door WFH ooit letterlijk voor kwakzalver is uitgemaakt is de door hem gehate Duits-joodse mysticus, rabbi en fantast Weinreb, die niet alleen in de oorlog een foute rol heeft gespeeld, maar ook in 1957 werd beboet wegens het - dat kon toen nog - ongeoorloofd uitoefenen van de geneeskunst. Hij had vrouwen, die geloofden in zijn goeroeschap, gynaecologisch onderzocht. Tot degenen, die Weinreb verdedigden en derhalve in hoge mate WFH's toorn opwekten behoorden Renate Rubinstein en Aad Nuis (de laatste door WFH steevast aangeduid als Aap Muis). Over hem voorspelde hij al twintig jaar geleden, dat hij het nog wel eens tot minister zou schoppen, een voorspelling die inmiddels vrijwel is uitgekomen: Nuis is thans staatssecretaris van Cultuur en moest vorig jaar voor de televisie WFH's kunstenaarschap prijzen toen zijn overlijden bekend werd: hij deed het kranig, maar ongetwijfeld met gemengde gevoelens.

Dat Hermans niets moest hebben van alternatieve genezers werd tussen de regels door intussen wel duidelijk, toen hij zich in een essay (Malle Hugo, pag. 191) eens keerde tegen filosofen met te hoge pretenties: 'Natuurlijk, filosofen die alles doorgronden en doceren zijn er nog genoeg, maar ze zijn blijven bestaan op de manier waarop er nog altijd astrologen, homeopaten, theosofen, antroposofen, Rozenkruisers en zevendedagsadventisten bestaan.'

Als polemist was WFH onovertroffen en wij, die ook vaak gedwongen zijn te twisten met andersdenkenden, kunnen in dat opzicht veel van hem leren. Toen hij vanuit zijn zelfgekozen ballingschap in Parijs wekelijks een brief in Het Parool publiceerde onder het pseudoniem Bijkaart, heeft hij ter gelegenheid van zijn honderdste brief zijn 'binnen gedachten' over de kunst van het polemiseren prijsgegeven (Opgenomen in de bundel Boze brieven van Bijkaart, pag. 351). Daaruit het volgende citaat:

'Het probleem van het twistgeschied is dit: om een goed, amusant polemisch stuk te schrijven, is het nodig dat de auteur enigszins opgewonden is. Maar bovendien is het gewenst als hij zich op FEITEN beroept, als hij met belachelijke citaten van zijn tegenstander komt en deze, ten aanschouwe van het publiek, in de corrupte factoren ontbindt, waaruit ze zijn samengesteld. Kortom, hij moet hetzelfde doen als wat een advocaat doet, maar minder droog natuurlijk.'

Een polemisch stuk is van weinig waarde, als de polemist zich bepaalt tot verontwaardigde kreten, scheldwoorden, laaghartige insinuaties of hooghartige schouderophalerij. Het moet logisch zijn en berusten op onbetwistbare gegevens. De waarheid daarvan kan door zijn tegenstanders natuurlijk worden ontkend - en ze zullen dan ook niet nalaten tot zulke leugens hun toevlucht te nemen - maar op den duur zal er iemand opstaan die luidkeels verkondigt dat ze bedriegers zijn. Lieg dus nooit en vergis u zo weinig mogelijk. Maar hier schuilt nu juist de grote moeilijkheid. De opwinding die onmisbaar is om meeslepend te schrijven, verhindert menige polemist eerst goed te lezen wat zijn tegenstander heeft gezegd en kan maken dat hijzelf zich op een onbegrijpelijke manier aan de feiten vergrijpt. De buitenstaander zegt dan bij zichzelf: die man vecht tegen spoken, of: dat is een bedrieger. En ook al zegt iedere buitenstaander dat niet ogenblikkelijk, op den duur verschijnt er altijd een die meent er zijde bij te kunnen spinnen door dat te roepen.' (einde citaat).

W.F. Hermans heeft met zijn wijze adviezen aan polemisten en kritikasters ongetwijfeld het gelijk aan zijn zijde: wij konden van de grootste na-oorlogse polemist van ons land ook niet anders verwachten. Toch heb ik mij de afgelopen jaren met enige regelmaat afgevraagd of zijn uitspraken onverkort opgaan voor mensen, die kwakzalvers aan ongezoeten kritiek onderwerpen. Zelf was ik namelijk menig keer zeer gecharmeerd van polemieken en commentaren, waarin de zorgvuldigheid enigszins te lijden had van de volgens Hermans evenzeer noodzakelijke opwinding. Ik wil in omgekeerd chronologische volgorde vier voorbeelden met u doornemen.

In zijn wekelijkse column in NRC Handelsblad spuwde de bekende cabaretier **Youp van 't Hek** op 4 mei 1996 zijn gal over een consult bij een antroposofisch arts. In zijn stuk, getiteld 'Penicillinekuurtje', beschreef Van 't Hek hoe zijn zevenjarig dochttertje tijdens een familievacantie werd getroffen door een flinke oorpijn. Een plaatselijke dokter keek in het oor van het zieke kind, stelde een 'gemene middenoorontsteking' vast en schreef enkele medicijnen voor. Het kind werd echter alsnog zieker en de koorts liep op tot een en veertig graden. Het meisje was door de eigen huisarts wel vaker voor hetzelfde behandeld en volgens Youp ging het dan 'altijd sneller'. 'Als een kind doodziek is, kijkt hij op zijn horloge, ziet dat het 1996 is en gooit er een stevig antibioticum in'. Terwijl de bezorgde ouders toch wat nerveus naar het zieke kind keken, viel Van 't Hek's blik op de rekening van dokter X. Opeens zag hij het: dokter X. was een antroposofisch arts. 'Ik trok onmiddellijk mijn conclusie: mijn dochter werd dus onnodig gemarteld en had waarschijnlijk iets op basis van brandnetel, thijm en eucalyptus gekregen. Onmiddellijk begon ik te vloeken en te tieren, schold de mij onbekende man uit voor Noordzeekustdruide, eikeltjeskoffiebrander, maretakverzamelaar en algvleesklier, greep het telefoonboek, belde de dichtstbijzijnde 'normale' arts en een half uur later kwam ik met het door de sofen verafschuwde penicillinekuurtje het vakantiehuisje binnen. Het kind kreeg ook nog de oh zo vertrouwde paracetamolletjes en fladderde twee dagen later weer door de duinen. In zijn afsluitende commentaar gunt Youp elke antroposoof zijn eigen antroposofische dokter, maar hij vindt tegelijk dat deze leveranciers van 'homeopathische kruidnagelthee, laurierbladerenkorrels of komijnenzaadjesextract' levensgroot op hun praktijk moeten schilderen, dat zij antroposoof zijn, zodat de verdwaalde toeristen met een grote boog om ze heen kunnen.

Binnen een week stond in de brievenrubriek van de NRC een reactie van P.M. Wormer, bestuurslid van de Ned. Ver. van Antroposofische Artsen. Hij wees erop, dat het zieke dochttertje van Van 't Hek was behandeld in overeenstemming met de standaard van het Nederlands Huisartsen Genootschap, waarin pijnstilling en neusdruppels en geen antibiotica worden geadviseerd.

In de brievenrubriek In contact van Medisch Contact stond op 5 april 1996 een boze brief van de Enschedese huisarts **R.C. Sardeman**, die zich zeer opwond over de beslissing van het Ziekenfonds Nederland-Oost om 80% van de kosten van klassieke homeopathie door niet-artsen te gaan vergoeden en om tot een maximum van f 625,- per jaar hulp door Moerman-artsen te gaan vergoeden. Hij was door die beslissing 'totaal verbijsterd', en stelde zelfs letterlijk: 'Hier zakt mijn broek van af!' Sardeman plaatste die beslissing tegen de achtergrond van de f 120,- waarvoor hij een ziekenfondsverzekerde een jaar lang alle hulp moet geven en tegenover de voortdurende bezuinigings- en budgetteringsproblemen in de reguliere gezondheidszorg. Retorisch vroeg hij zich af of hij straks ook iatrosomie en iriscopie moet gaan 'fröbelen' omdat de maatschappij dat zo graag wil. Hem leek die universitaire artsenopleiding daarbij een geduchte handicap. Tenslotte riep hij de KNMG op om bij de VNZ protest aan te tekenen. Als ze daar zo houden van die kwakzalvers, laten ze dan maar de volledige zorg à f 625,- per verzekerde per jaar inkopen, aldus de woedende Sardeman: 'Ik pas er zo langzamerhand voor!'.

Het onderschrift was van de hand van Th.M.G. van Berkestijn, secretaris-generaal der KNMG. Deze heeft er in het verleden herhaaldelijk blijk van gegeven, dat hij inzake de alternatieve geneeskunde een 'genuanceerd' standpunt inneemt en hij is zeker tegen een verbod op toepassing van alternatieve geneeswijzen door artsen. In de VPRO-gids van 7 april 1996 stelde hij desgevraagd nav het programma 'De dokter ruikt op', waarin het nut van standaarden werd behandeld, dat de stelling dat artsen zich zouden moeten beperken tot behandelingen waarvan het nut bewezen is 'veel te star is'. 'Het betekent bijvoorbeeld dat je ook alle alternatieve behandelwijzen afwijst' en dus ook het placebo-effect, waaraan hij zeer gehecht is. Hij benadrukt dat artsen soms placebo-therapie moeten toepassen.

In het onderschrift bij Sardeman's cri de coeur zien wij een iets andere Van Berkestijn: allereerst ruikt hij het voor de hand liggende misverstand uit de weg, dat het hier om een ziekenfondsverstrekking zou gaan. De omvang van het ziekenfondspakket wordt landelijk vastgesteld onder toezicht van de Ziekenfondsradaad. Het betrof hier een aanbod van het aanvullende verzekeringspakket: dat is een vrijwillige en in wezen particuliere verzekering, die eigen baas is en kan vergoeden wat haar zelf goeddunkt. 'De wetgever biedt nauwelijks mogelijkheden om een dergelijk verzekeringsaanbod tegen te gaan.' Daarnaast stelde Van Berkestijn tot mijn grote verrassing, dat de KNMG van oordeel is dat zorgverzekeraars geen aanbiedingen zouden moeten doen als de Moerman-therapie en andere therapieën waarvan de werking nooit is aangetoond. De beroepsgroep zou deze ontwikkelingen derhalve op lokaal niveau moeten bestrijden.

(Voor de volledigheid vermeld ik nog even, dat in dezelfde aflevering van MC een paginagrote advertentie van VSM stond, waarin de homeopathie warm werd aanbevolen. De KNMG-leiding zou dus tegen het verzekeren van nutteloze therapieën zijn, maar wel gretig het advertentie-tarief van VSM opstrijken, in dit geval geheel bestaand uit door boerenbedrog verkregen Judaspenningen: hoe geloofwaardig vindt u dat nou?)

In mijn kwartet capabele kritikasters mag niet ontbreken de Rotterdamse orthopeed **prof. dr. B. van Linge**, inmiddels emeritus hoogleraar aan de Erasmus Universiteit. De meesten van u zullen zich zijn krachtige opstelling in de affaire rond het proefschrift over de Orthomanuele geneeskunde (OMG) nog wel herinneren. Aan de affaire is in het Actieblad van juni 1991 uitgebreid aandacht besteed onder de titel Lof der Zotheid. De orthomanuele geneeskunde was natuurlijk niet uit de lucht komen vallen en de uitvindster ervan, de Voorburgse arts mevrouw Sickesz, had er - samen met mede-auteur

Bongartz - zelfs een artikel in het NTVG over mogen schrijven. (Deze faux pas van Dunning heb ik in mijn 'laudatio' in het Actieblad van juli jl. niet vermeld, vooral omdat hij latere artikelen van haar hand steeds heeft geweigerd.) De onzinnigheid van de grondhypothese - afwijkende wervelstanden als oorzaak van organische ziekten als eczeem, hoge bloeddruk, astma, maagzweer e.d. - en het gebrek aan reproduceerbaarheid van de diagnostiek (met duim en wijsvinger wordt de rug afgetast, behandeld en vervolgens is de klus geklaard!) zijn al direct voldoende om elk weldenkend mens een grondige afkeer te bezorgen van die kwakzalverij. Toen er dan ook binnen de Economische faculteit in 1990, langs elders beschreven sluipwegen, een proefschrift van twee van Sickesz' leerlingen werd geaccepteerd, toen ontplofte Van Linge van woede. Hij hield deze - uit loyaliteit jegens zijn eigen universiteit - eerst keurig binnen de perken en schreef een brief aan het College van Decanen, waarop hij geen antwoord ontving. Toen de zaak breed in de publiciteit kwam, toen nam hij geen blad meer voor de mond. Hoewel nergens bleek dat hij het flodderwerk van A tot Z gelezen had: hij kraakte het in ondubbelzinnige bewoordingen af: de OMG was 'kermisgeneeskunde', de patiënten werden belazerd en opgelicht en de betrokken promotor prof.dr. Abrahamse, als statisticus verbonden aan de economische faculteit, was volgens Van Linge zó dom, dat hem het recht om iemand te laten promoveren zou moeten worden ontnomen. Ook sprak Van Linge onomwonden twijfel uit aan de goede trouw van Abrahamse, die het proefschrift buiten medeweten van de medische faculteit had begeleid.

Gedetailleerde, inhoudelijke bezwaren tegen de inhoud van het ruim 250 pagina's tellende proefschrift gaf hij nergens en dat wekte de woede van pro-Sickesz zeloten als de co-promotor Hartog, die zich met enig recht van spreken in De Volkskrant afvroeg of Van Linge het proefschrift eigenlijk wel gelezen had. Ook Piet Vroon, die zich in een column in diezelfde krant achter Sickesz c.s. schaarde verweet Van Linge, dat hij nergens argumenten had genoemd en slechts zou hebben beweerd, dat hij het allemaal niet gelooft. (In het proefschrift werd via vragenlijsten vastgesteld, dat 2/3 van de behandelde patiënten tevreden was over de therapie; volgens critici was dat een placebo-effect, omdat er geen goede controlegroep was meebeoordeeld) In een interview met het blad Care gaf Van Linge er ook blijk van dat hij in de exacte inhoud van het proefschrift niet speciaal geïnteresseerd was en dat hij vooral de samenvatting goed kende. Ik acht het zeer wel mogelijk, dat Van Linge van het proefschrift niet integraal had kennisgenomen, hoewel hij die mogelijke omissie later wel goedmaakte toen hij in zijn afscheidscollege nog even op de zaak terugkwam. En dat is dat nu erg? Welnee, dames en heren, als de onderliggende hypothese onbewezen, ja zelfs onwaarschijnlijk of absurd is, dan is het onderzoek naar de waarde van de OMG inderdaad, zoals hij ook stelde in zijn interview met Care 'overbodig werk en geldverspilling geweest'.

In Medisch Contact van 30 november 1990 verscheen onder de kop 'Reguliere artsen oordelen over alternatieve geneeswijzen terwijl ze absoluut geen kennis van zaken hebben' een interview met prof.dr L.J.Menges. Aanleiding tot dat interview was het verschijnen op 13 september 1990 van het 'Advies beroepsuitoefening en opleidingen alternatieve geneeswijzen' van de Commissie Alternatieve Geneeswijzen van de Nationale Raad voor de Volksgezondheid, die onder voorzitterschap stond van Menges. De KNMG-vertegenwoordiger in die CAG-NRV had met een toegevoegde notitie afstand genomen van enkele onderdelen van het advies, met name tegen de uitspraak dat de effectiviteit van alternatieve geneeswijzen onderzocht moest worden met een aangepaste methodologie. In het interview werd Menges steeds als voorzitter van de CAG bestempeld en kreeg hij alle gelegenheid om zijn genu-

anceerde en op synthese tussen regulier en alternatief gerichte standpunt toe te lichten. Hij beschrijft de alternatieve genezers als een 'op kwaliteit ingestelde en steeds beter georganiseerde beroepsgroep'. Zelf is hij niet alternatief en heeft een gewone reguliere huisarts! Ook noemt hij de zwakke plekken van het alternatieve veld zonder schroom: met gewoon wetenschappelijk onderzoek is er van de werkzaamheid van alternatieve geneeswijzen nog weinig bewezen, maar met methoden uit de culturele antropologie, de zgn. participerende observatie, zou dat wel eens beter kunnen lukken. Probleem blijft ook de verbrokkeling van de alternatieven: 'De ene afsplitsing na de andere.'

Op 22 maart 1991 verschijnt in MC een aanval van **prof. dr. E.J. Ariëns** op Menges' opvattingen. Hij kritiseert, refererend aan eerdere publikaties van eigen hand uit 1989 en 1990, paragraafgewijs een aantal aanbevelingen van 'het CAG-rapport'. Hij bespreekt voorts op excellente wijze het tot dan toe verschenen onderzoek naar de werkzaamheid van o.a. de homeopathie en leest apothekers, die dat spul verkopen de les. Hij is woedend over de uitspraak in "Menges' artikel", dat reguliere artsen geen kennis van zaken hebben: dat idee komt alleen voort uit Menges' voorliefde voor de alternatieve geneeskunde en Ariëns meent, dat artsen schouderophalend aan die uitspraak voorbij moeten gaan. In de lijst met referenties ontbreekt elke verwijzing naar het advies B. en O. van Menges' commissie. Het was insiders direct al duidelijk: Ariëns kende het advies B. en O. van de CAG NRV niet en haalde twee CAG's (die van Muntendam uit 1981 en die van Menges uit 1990) door elkaar.

Op het verzoek van de redactie van MC om een naschrift bij Ariëns' stuk ging Menges 'slechts na lange aarzeling in'. In een beschaafd en gesserreerd weerwoord stelde hij eerst vast dat hij geen artikel had geschreven, maar slechts was geïnterviewd. Vervolgens stelt hij vast, dat het Ariëns kennelijk was ontgaan, dat het interview was gebaseerd op het Advies B. en O. en dat Ariëns vrijwel uitsluitend het CAG-rapport van Muntendam uit 1981 aanviel. Veel referenties van Ariëns dateerden van voor verschijning van het Advies! Menges stelde dat Ariëns' artikel daarom 'tamelijk hoog in de lucht kwam te hangen'. Een inhoudelijke discussie tussen hem en Ariëns leek Menges daarom weinig zinvol. Wel wilde hij nog Ariëns' uitspraak bestrijden, dat de CAG een rapport had geproduceerd 'voor alternatieven en door alternatieven'. Er was nooit sprake van een alternatieve meerderheid in de CAG-commissies. Tenslotte deelt Menges mee, dat Ariëns het Advies B. en O., mocht hij het niet kennen, kan bestellen bij de Nationale Raad.

Liefhebbers van Ariëns' retoriek zaten met de tenen krom. Zou de ontstemde gigant - hij is een internationaal gewaardeerd hoogleraar en onderzoeker farmacoloog-toxicoloog - nog iets van zich laten horen en hoe zou hij zich hier uit redden? En jawel op 17 mei verscheen zijn reactie in MC. Uitgebreid herhaalde hij zijn bezwaren tegen erkenning van alternatieve genezers, zo lang de werking van hun alternatieve geneesmiddelen nog niet aangetoond is. Hij was niet uitvoerig ingegaan op het Advies B. en O., omdat zijn bezwaren tegen dat pleidooi voor een aangepaste methodologie dat volledig overbodig maakten. Het Advies was overigens op zijn instituut aanwezig: 'in de bibliotheek aan het eind van de gang'. De gang van zaken rond de legalisering van alternatieve geneesmiddelen vergelijkt hij met het Lysenko-syndroom: tijdens het Stalin-regiem werden wetenschappelijke opvattingen en onderzoeksmethoden door Stalin gemanipuleerd als hem dat zo uitkwam. De bioloog Lysenko werd daarmee 'wereldberucht'. Dissidenten werden uitgeschakeld door verdachtmaking. Allemaal zeer lezenswaardige zaken en aan het eind dankt Ariëns MC voor de geboden ruimte en verklaart de

discussie 'hierbij voor gesloten'.

In zijn naschrift is Menges kort: hij vindt dat Ariëns met 'bewonderenswaardige vindingrijkheid weet te ontsnappen aan het in zijn eerdere weerwoord gestelde'. Hij vangt Ariëns daarna op een 'slip of the pen', toen die ergens stelde, dat er in de reguliere geneeskunde ook sprake is van 'gangbare en veelvuldig getoetste methoden (meervoud)'. Dat was nou precies wat Menges steeds bedoeld had. De discussie eindigt in volledige eenstemmigheid: ook Menges acht de discussie nu wel gesloten.

Ons kwartet capabele kritikasters van kwakzalverij zou van Hermans waarschijnlijk minder waardering krijgen dan van mij. Ik vond hen namelijk alle vier even hartverwarmend en ook al konden hun opponenten in hun reacties soms met recht wijzen op feitelijke onjuistheden in het betoog of op andere zwakheden in hun kritiek, dat stoorde mij eigenlijk niet. Wat overheerst en recht overeind blijft, dat is de uitstekende en prijzenswaardige verontwaardiging, die uit de kritiek spreekt en de scherpe visie op en afkeer van al die 'geneeswijzen', overheidsgesubsidieerde commissies alternatieve geneeswijzen, bedenkelijke vergoedingen door ziektekostenverzekeraars (die gewone artsen zo vaak de eis van doelmatigheid willen voorhouden) en van artsen, die zich erop laten voorstaan gewoon regulier te zijn, maar daarnaast toch nog een geheime passie ('verdieping van de geneeskunde') in hun pakket hebben. Al deze zaken zijn immers zo kwalijk, dat de ondergeschikte foutjes en onvolkomenheden van deze kritikasters geheel in het niet vallen bij hun voortreffelijke betoogtrant en hun absolute gelijk. En laten we eerlijk zijn: van een normaal mens kan je toch ook niet verwachten, dat hij zich van elk detail uit de alternatieve geneeskunde rekenschap geeft en die op de voet volgt. Onze Vereniging, die zich toelegt op wat de Engelsen zo fraai 'fringe-watching' noemen, ja zelfs die kan zich op een enkel detail wel eens vergissen. Het is vaak bijna beleedigend voor je verstand en vernederend om alle zielerorselen en opvattingen van de alternatieven serieus en aandachtig tot je te nemen.

Voor steun aan mijn gevoel, dat ons kwartet een hoogstaande prestatie heeft geleverd waaraan ondergeschikte onjuistheden niets afdoen, heb ik gezocht naar een moreel beoordelingskader. Dat valt in onze gesecculariseerde samenleving waarachtig niet mee en ik ben, nadat ik eerst de Tien Geboden en de KNMG-gedragsregels had overwogen en weer verworpen, uitgekomen bij een van de literaire meesterwerken uit onze westerse beschaving, waarin een hiërarchie wordt gegeven van goed en fout gedrag, compleet met de uiteindelijke beloning in het hiernamaals. Veel van die hiërarchie staat m.i. ook zonder het christelijke kader, waarin Dante Alighieri natuurlijk stond, nog recht overeind. Ik doel hier op zijn *De Goddelijke Komedie*. Hij beschrijft daarin, zoals u weet, een reis in de Goede Week van het jaar 1300 langs de Hel, de Louteringsberg en tenslotte het Paradijs. Ik herinnerde mij ook opeens weer het te weinig bekende feit, dat kwakzalvers zich volgens Dante in de diepste regionen van de Hel bevonden, als teken dat die beroepsgroep ook toen al als zeer zondig werd beschouwd. Dat verdedigers van kwakzalverij ook in de Hel zouden eindigen, dat leek mij direct al vanzelfsprekend, maar of ik mijn kwartet kritikasters en vooral de categorie redelijke, genuanceerde denkers, die niet direct met hun oordeel klaar staan etc, ook ergens in het Laatste Oordeel van de Goddelijke Komedie zou kunnen plaatsen, dat leek mij minder vanzelfsprekend. Toch is het mij gelukt en mijn bevindingen zijn bepaald verrassend!

In mijn verwijzingen naar Dante's meesterwerk maak ik gebruik van de vertaling van Frans van Dooren, zoals die in 1987 bij Ambo verscheen. Op pagina 42 staat een kaart afgebeeld met de

Dante Alighieri

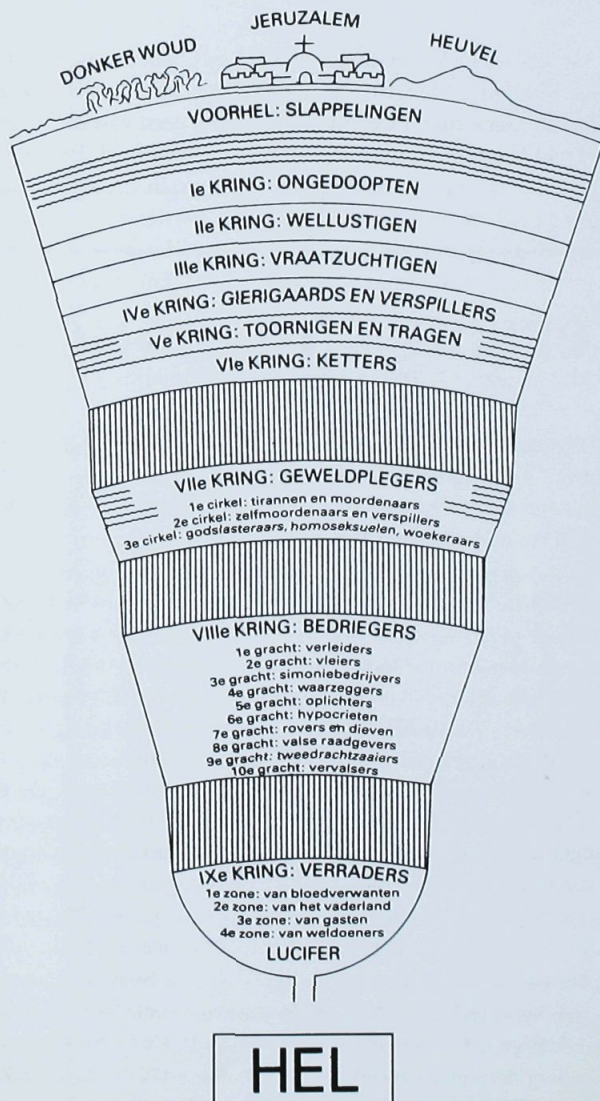
indeling van de Hel: de zwaarste zondaars zijn het laagst ingedeeld en de lichtste overtreders bevinden zich in de hogere hellekringen. De kwakzalvers bevinden zich in de achtste hellekring d.w.z. de op een na laagste! Zij worden gevat onder de noemer Bedriegers, en bevinden zich op de vierde gracht van deze hellekring. In de vertaling van Van Dooren worden de bewoners van die gracht 'waarzeggers' genoemd, maar uit de beschrijving is goed op te maken, dat het hier ook om kwakzalvers gaat. Zo komt men daar (p. 111 e.v.) tegen: tovenaars (o.a. ene Michael uit Schotland, goed op de hoogte van het bedrieglijke spel van de magische kunsten), waarzeggers (zoals de schoenmaker Asdente, die later astroloog werd), maar ook 'vrouwen, die hekserij bedreven met kruiden en beeldjes'. De straf, die deze categorie zondaars ten deel viel was gruwelijk: zij moesten hun hoofd achterstevoren op hun romp dragen. Dante zag 'de tranen, die in de ogen van de ongelukkigen opwelden, via de bilspleet naar beneden stromen'. Hij zag ook 'Manto, wier borsten onzichtbaar waren door haar loshangende haren en zodoende alle behaarde delen aan één kant heeft'. Dante werd bevangen door groot medelijden met deze ongelukkigen, die ten gevolge van hun straf slechts 'langzaam voortschreden en voortdurend in stilte huilden'.

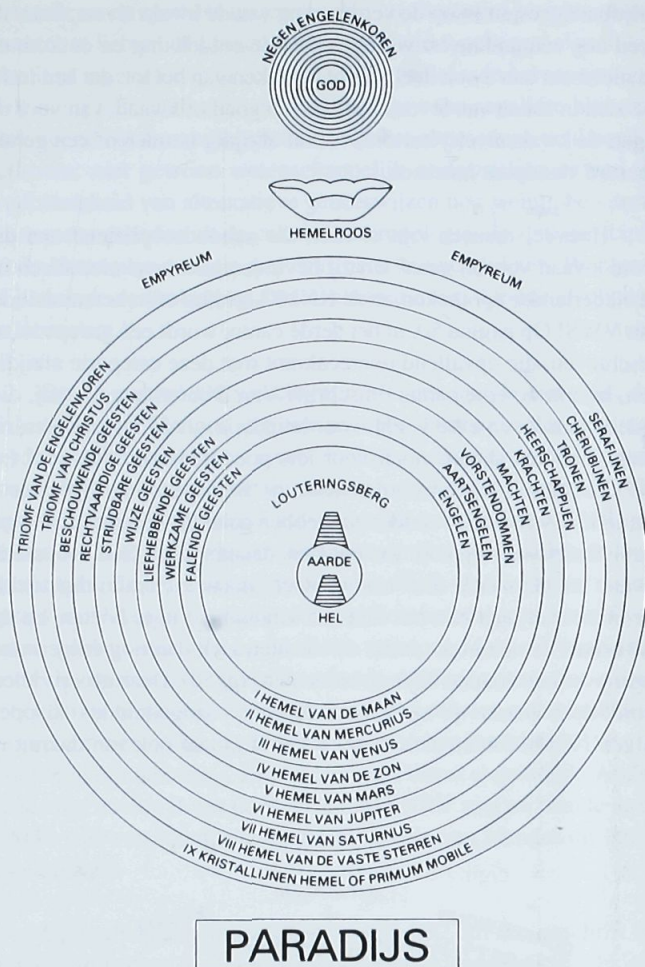
Een veel beter lot was natuurlijk beschoren aan hen, die zich enthousiast en soms met aanzienlijk risico hadden ingezet voor een goede zaak. Op de afbeelding van het Paradijs (p. 304) zien wij dat deze is opgebouwd uit negen sferen. De beloning, die de bewoners van het Paradijs ten deel valt is bekend: de visio Dei, de aanschouwing Gods, het hoogste dat een mens ooit kan bereiken. Het verblijf wordt verder veraangenaamd door de negen engelenkoren, die God omringen. Ons kwartet kritikasters zou in het Paradijs ongedwongen een plek toekomen in de vijfde sfeer: die van Mars, waarin zich de 'strijdbare geesten' bevinden. Dante ontmoet daar o.a. Cacciaguida, een van zijn verre voorvaders, die zijn plek in het paradijs verdiende door zich als kruisridder aan te sluiten bij ridder Koenraad. Hij vertrok met diens gevolg naar het Heilig Land om de ongelovigen te bestrijden. Daar werd hij door het laaghartige Moslimvolk ontruikt aan de bedrieglijke wereld en aldus bereikte hij via het martelaarschap de vrede van de visio Dei.

Tot mijn eigen verrassing stuitte ik bij mijn speurtocht door de Goddelijke Komēdie niet alleen op de tenhemelopneming van onze

strijdbare geesten en op de verdoeming van de kwakzalvers, maar ik deed nog een andere huiveringwekkende ontdekking en ontcom er nu niet meer aan u ook deelgenoot te maken van het lot, dat hen treft, die zich in zaken van leven of dood, van goed of kwaad, van voor of tegen de kwakzalverij kortom, vooral afzijdig houden of een genuanceerd standpunt innemen.

Hoeveel mensen zijn er niet, die schouderophalend aan dit grote kwaad voorbij gaan? En zij bevinden zich heus niet alleen in de Nederlandse apotheken, in de KNMG-leiding of in het ministerie van VWS! Op pagina 50, in het derde canto, wordt een groep zielen beschreven, die opvallend overeenkomt met deze categorie afzijdigen. In zijn notenapparaat omschrijft Van Dooren hen als 'zij, die tijdens hun leven elke verantwoordelijkheid uit de weg gingen en noch voor iets slechts noch voor iets goeds wisten te kiezen' (p. 447). In Dante's eigen woorden heten zij 'beklagenswaardige zielen, die zonder schande en zonder eer hebben geleefd. Zij zijn vermengd met het nietswaardig koor van engelen, dat niet tegen God in opstand kwam en hem ook niet trouw bleef, maar zich afzijdig hield. De hemel verjaagt hen om niet aan schoonheid in te boeten, en de hel neemt hen niet op, omdat de slechten zich dan nog enigermate tegenover hen zouden kunnen beroemen.' (p. 50). Deze groep zielen wordt door Dante - je moet maar durven! - aangeduid als 'slapelingen'. Zij bevinden zich in de 'voorhel', maar ook van daaruit is

vertrek naar de hemel definitief onmogelijk en ook dan is men reeds de toegangspoort van de hel gepasseerd, waarop immers geschreven staat: 'Laat varen alle hoop gij die hier binnengaat'. De straf, die de zielen der slappelingen moeten ondergaan, is ook vreselijk. Overeenkomstig het contrapasso, een stijlfiguur die veel voorkomt in de Komedie en waarin de straf rechtstreeks verband houdt met de begane zonden, zijn zij o.a. gedwongen in hoog tempo en massaal achter een vaandel aan te rennen, waarop niets geschreven staat. Dat er daarnaast een voortdurend geweeklaag opstijgt uit de voorhel mag u niet verwonderen als u hoort wat hun verdere lot is: 'Deze ellendingen, die in feite nooit geleefd hadden, waren spiernaakt en werden aan één stuk door gestoken door grote vliegen en horzels die daar rondvlogen. Het bloed dat daardoor over hun gezicht stroomde, werd, nadat het zich vermengd had met tranen, aan hun voeten door walgelijke wormen opgezogen.'

Dat het lot van de slappeling zo gruwelijk zou zijn, dat had ik in de verste verte niet verwacht en ik vraag mij zelfs af of die straf niet te ver gaat. Maar, ja wie ben ik om aan Dante's autoriteit in dit opzicht te twijfelen? Duidelijk is geworden, dat zo ons kwartet naar Hermans' technische maatstaven misschien niet de hoogste lof zouden krijgen, het er vanuit een beproefd moreel kader bezien voor hen aanzienlijk zonniger uit ziet. Dan spelen kleine onvolkomenheden kennelijk geen enkele rol meer en wij kunnen ons koesteren in de vreugdevolle gedachte, dat binnen een tijdloos beoordelingskader, als dat van Dante's Goddelijke Komedie, voor hen de allerhoogste beloning is weggelegd! En dat kan voor u en voor mij alleen maar een aanmoediging zijn!

C.N.M. Renckens, Utrecht 5 oktober 1996

Verslag huishoudelijke vergadering

Tijdens het huishoudelijke deel van de goed bezochte jaarvergadering op 5 oktober te Utrecht deelde de secretaris mee, dat het ledental van de Vereniging het afgelopen verenigingsjaar verder was gestegen: het aantal betalende leden bedraagt nu ruim 850. Het bestuur kwam zesmaal in vergadering te Amsterdam bijeen en hoewel de uitgifte van het Actieblad de belangrijkste activiteit van de Vereniging blijft, waren er ook in het afgelopen jaar weer talrijke interviews van bestuursleden met radio, televisie en schrijvende pers. De voorzitter trad twee maal op in het veelbekeken tv-programma Nova. Daarnaast verzorgden bestuursleden lezingen voor uiteenlopende gezelschappen als universitaire studia generale, afdelingen van het Humanistisch Verbond, eerstejaars medisch studenten, HBO-cursisten, symposia enzovoorts. Herhaaldelijk heeft het bestuur zich schriftelijk gewend tot instanties, die zich bezondigden aan kwakzalverij of de kwakzalverij bevorderden. Bestuursleden schreven artikelen en ingezonden brieven in kranten, tijdschriften etc.

De penningmeester keek terug op een in financieel opzicht bewogen verenigingsjaar: de kosten voor rechtsbijstand inzake het tegen ons door het Alkmaarse kwalzalversbedrijf VSM aangespannen kort geding bedroegen ruim f 62.000,- en werden voldaan. Dat de penningmeester desondanks kon meedelen, dat de Vereniging financieel gezien nog altijd een solide basis heeft, is een rechtstreeks

gevolg van de grote vrijgevigheid die veel leden dit jaar hebben betracht bij het voldoen van hun contributie. Er werd maar liefst f 30.000,- meer overgemaakt dan de gewone minimumcontributie! Het bestuur heeft dit als een belangrijke steunbetuiging van de leden ervaren en hoopt dit vertrouwen niet te beschamen. De begroting voor het nieuwe jaar bedraagt f 45.000,-.

De kascommissie bracht bij monde van Donkerlo verslag uit en adviseerde de vergadering de penningmeester te dechargeren, hetgeen geschiedde. De kascommissie gaf het bestuur enkele boekhoudkundige adviezen, die voor het volgend jaar de inzichtelijkheid van de boekhouding kunnen vereenvoudigen. Donkerlo werd, onder dankzegging voor zijn inzet, bedankt als lid van de kascommissie, waarin mevr. ir. Prins volgend jaar zal worden bijgestaan door de heer Jongkoen, huisarts te Gouda.

Op de opengevallen plaats van P.C. Bügel, die overigens als adviseur aan het bestuur verbonden zal blijven, werd bij acclamatie P.M. Siegel, psychiater te Amsterdam, verkozen.